

Catalijn Claes

Morgenstond

GROTE LETTER BIBLIOTHEEK
DEVENTER

1

Na een ochtend van fijn drenzende motregen blaast de noordenwind de laatste regenwolken voor zich uit. Het hemelblauw breekt door en koepelt zich boven de schoongewassen aarde, en een schraal zonnetje legt een koesterende glans over de club tachtigers die zachtjes prattend over het knerpende grind naar de uitgang van de begraafplaats lopen.

Welgeteld vier weduwen en vier weduwnaars, die in de hun achterliggende jaren de wereld hebben meegemaakt: de crisis van de jaren dertig, de opkomst van het socialisme en het zuilenstelsel in de media, de KRO, de NCRV en de VARA met zijn luid kraaiende haan, drie partijen overtuigd van eigen goed en kwaad, en eenieder houdt zich bij zijn eigen kring, en Gods leer gaat bovenal, althans, daar is iedere goedgevolgige van overtuigd.

Maar ook de oorlog van 1940-1945, vijf volle jaren van geweld en droefenis, maar als altijd vierde uiteindelijk het goede over het kwade, en als alles voor het windje gaat vergeten we weer gauw, vooral hen die na 1945 geboren zijn. Kees Koevoet, voor zijn leeftijd nog een boom van

een vent die in die beroerde jaren zijn kop boven water hield als 'krenghenslager', beweert: 'Al dat jonggoed leeft voor zijn mallemoerskont weg, en geen greintje respect voor anderen...' Hij behoort tot de sterken, twee keer getrouwd en twee keer weduwnaar, een eerste en tweede broed, twee dochters bij Rika, twee zonen bij Neeltje, maar ze gunnen elkaar het licht niet in de ogen, en kijken hun vader niet aan, en als 'ouwe' kerel denk je dan weleens: als een mens alles vooruit weet... Misschien is het ook wel goed dat een mens op voorhand niet weet wat er voor hem in het vat zit, want dan had je geen rustig uur meer.

Naast hem loopt Rinus Ratstaart. Die schuift zijn pet wat achterover, kijkt naar het verregende fazantenveertje op het zwarte vilten hoedje van Jannetje en zegt: 'Het was beter geweest als de dominee zijn prevelementje wat korter had gehouden, met die regen.'

Jannetje slaat een blik opzij, gaat er niet op in, denkt: echt Rinus. Die heeft op alles wat, behalve op zijn boterham... Rinus loopt mee uit burenplicht, dan zit het niet zo diep. Bij haar ligt het wel even anders. Afke en zij gingen als kinderen al met elkaar om, deelden lief en leed, een lach en een traan en de dolle pret van de zeld-

zame gestolen momenten met een kermisvrijer. Ze zwierden en zwaaiden over de dansvloer, dronken gratis spuitwater en limonade, en na afloop liepen ze door het wilgenlaantje of over het schapendijkje, luisterend naar hun gefluisterde beloftes, maar zij noch Afke ging erop in – bij het afscheid een handje, een zoentje, bedankt voor de gezellige avond en dat was het. En nooit had een van hen zich afgevraagd: hoe verwerkt die jongen zijn teleurstelling? Zij, als jonge meiden, hadden alleen maar genomen, giebelend en grinnikend en op de jongens hun portemonnee geteerd, de spot met hen gedreven, hen uitgelaachen en hun de rug toegedraaid...

Jannetje was al in de dertig toen ze trouwde met Cornelis Kraaienveld, de molenaar van het dorp. Hij was weduwnaar en vader van twee kinderen, en nooit wist ze de kinderen voor zich te winnen. Het huwelijk was van korte duur: Cornelis stierf onverwachts en de familie eiste het familiebezit – de molen – op, en ook het voogdij-schap van de kinderen. En Jannetje was op huwe-lijkse voorwaarden met Cornelis getrouwd, dus ze stond als weduwe op straat. Met een dienstje hier en daar en met kracht van boven had ze het gered, en ze dankte God op haar blote knieën

toen ze haar AOW kreeg. Daarmee waren de grootste zorgen voorbij en kwam ze geestelijk tot rust. Pas toen vroeg ze zich af wat er van die jongens was geworden, die door haar en Afke zo in het ootje waren genomen.

Plots draaien haar gedachten weer om Afke... Afke, net als zij eerst huishoudster bij Peer Pierkens, de opperknecht op het bedrijf van Jelle Jonkheer, en later bij Jonkheer zelf. Peer en Jelle werden beiden in 1943 als verzetsstrijder gefusilleerd. Nadien bleef Afke vrije meid, een dienstje hier, een dienstje daar en dat was het. Op thee-visitatie bij Afke informeerde Jannetje er weleens naar, maar terstond weerde Afke: 'Trouwen? En jij dan, zag jij er toentertijd heil in? Kom nou... Wil je nog thee?'

Ze knikte. 'Ja, doe maar.'

Nu lag Afke opgebaard in een eikenhouten kist met haar matte, bleke gezicht op een satijnen kussentje. Haar ogen waren gesloten, maar het meest werd Jannetje getroffen door die vreemde trek op Afkes gelaat, alsof ze wilde zeggen: wees niet bedroefd, ik ben de reis begonnen naar verre hoge hemelen... Toch heeft Afke haar weleens toevertrouwd: 'Peer en Jelle waren goed voor me, maar of ze het oprecht meenden, daar

zet ik vraagtekens bij.'

Ja, wie zal het zeggen, wie geeft daar antwoord op... Maar alles is zo betrekkelijk, en voor Afke is het een gesloten hoofdstuk. Zij is aan de grote reis begonnen. Wie van hen zal volgen? Vier weduwnaars en vier weduwen... En de Vader glimlacht wijselijk in zijn alwetendheid.

Een windvlaag blaast over het kerkhof, ritselt in de bomen en jaagt de afgevallen bladeren over het pad. Rinus werpt een blik op de vele spinnenwebben die zilverig opblinken in de roodbruin getinte bodembedekkers en zegt: 'De herfst zet vroeg in dit jaar.'

Waarop Jannetje verdrietig zegt: 'Er waren niet veel belangstellenden.' Ze telt op haar vingers af: 'Leentje, Martha, Bets en mijn persoon-tje, en van de mannen Dirk, Doede, Kees en jij. Met elkaar acht.'

'Je vergeet die zielenknijper, die telt voor twee.' Kees grinnikt. Hij heeft geen hoge dunk van de geestelijkheid en scheert alles over een kam.

Prompt valt Jannetje uit: 'Let een beetje op je woorden, Koevoet... Spotters krijgen spottersloon.'

'Dan maar,' grinnikt hij, niet onder de indruk.

Jannetje is een lief wijfie, maar fijn als gemalen poppenstront.

Rinus werpt een waarschuwende blik naar Kees en geeft toe: 'Je hebt gelijk, Jannetje, maar hoeveel halen de leeftijd der sterken? Je kent toch het liedje van de boom, die wordt hoe langer hoe dikker, maar als je de tachtig bent gepasseerd, zoals wij, wordt-ie hoe langer hoe dunner. De jaren die we alsnog krijgen moet je zien als toegift.'

Jannetje slaat een blik opzij. Rinus is al zolang ze hem kent een luchthart, treurniet, en nooit gaat hij ergens te diep op in, en de kerk, daar gooit-ie net als Kees Koevoet met de pet naar... Wat kletst-ie nu weer?

'Kijk niet zo treurig, Jannetje, gaan doen we allemaal, en als de mens van dit aardse tranendal naar de hemel mag verkassen, wordt-ie er dan niet beter op?'

Verbluft kijkt ze hem aan. 'En dat zeg jij?'

Hij schudt zijn hoofd. 'Ikke niet, da's domineespraat... Dood is overgaan van het ene naar het andere leven, en jij als overtuigd christen moet het zo bekijken.'

Bekijkt ze het zo? Ach kom, ze weet wel beter. Als het de Heer behaagt wordt ze over een

maandje tweeëntachtig, en ze hangt nog volop aan het warme leven.

En Afke – God hebbe haar ziel – rust nu in de koude grond, en vlak boven haar graf ruisen de takken van een oude eik stil en weemoedig... Nog steeds verwonderd over wat Rinus net zei, zegt Jannetje: ‘Het is voor mij heel vreemd die praat uit jouw mond te horen.’ Krijgt ze na al die jaren opeens een andere kijk op Rinus?

Rinus, die even stilstaat, een pakje rooktabak tevoorschijn tovert, zijn pijp stopt, de brand erin jaagt en een rookwolk uitblaast, zegt: ‘Een pijp heeft een groot voordeel: hij sputtert niet tegen en houdt een mens warm.’

Kees reageert direct: ‘Jij hebt ’m door, makker. Beter een pijp dan een kwaad wijf dat d’r waffel niet houdt, en ik kan erover meepraten.’

Jannetje, onrustig door hun gepraat en het te veel achteropraken bij de anderen die rustig doorlopen en af en toe een vragende blik over hun schouder werpen, valt kribbig uit: ‘Jullie met je onzinnige geklets. Loop liever door, wat moeten ze niet van ons denken?’

In dit gezelschap kan ze het niet helpen dat haar gedachten teruggaan naar de oorlog. In die jaren waren er dorpelingen die veronderstelden

dat de familie Ratstaart aan de verkeerde kant stond, maar bewezen is het nooit, en Rinus zelf praat niet over die tijd. Als deze of gene er tijdens de borrelpraat anno nu nog eens een woordje over opgooit, gaat hij er gekscherend tegen in. ‘Ouwe koeien uit de sloot halen, laat die beesten toch rustig aan. Mijn motto is: kijk vooruit en niet steeds achterom.’ Dan gooit hij wat geld op de tapkast met het advies: ‘Neem een neut, spoel je mond en ga op huis aan.’

‘Ze?’ herhaalt Rinus, en met zijn gegrinnik jaagt hij haar gedachten op de vlucht. ‘Al wat ze denken lap ik aan m’n laars, dat deed ik vroeger en ik doe het nog.’

‘Dat is me bekend, ja,’ snibt ze. ‘En loop eens door.’

Rinus grijnst goedaardig. ‘Omdat jij het bent...’ Hij mag Jannetje wel. Een eerlijk en oprecht wijfie, al geeft ze hem af en toe een veeg uit de pan... Maar ach, op voorhand is het haar vergeven, en met een blik op haar blozende koontjes zegt hij met een ondeugende knipoog: ‘Je moet maar zo denken, Jannetje: oud van jaren en nog jong van hart.’

Nijdig valt ze uit: ‘Ach jij, halve gek...’ Niemand heeft vat op die kerel, dat was vroeger al

zo en dat is nog zo. Rinus, de oudste van hen allemaal – zesentachtig jaar al – en maar grap-pen en grollen. Hij doet ook niet oud aan, fietst, schaakt en wandelt dat het een lust is, en twee keer per jaar een reisje langs de Rijn, en zij die daar jaloers op zijn spuien hun venijn: ‘Die ouwe moet je doodslaan met een endje teertouw.’ Kijk, en dat gaat Jannetje een tikkeltje te ver.

Maar voorlopig is Rinus springlevend, damp-t de rook uit zijn pijp en babbelt hij honderduit met Kees Koevoet... Kees, die in de loop der jaren ook twee vrouwen heeft weggebracht, waardoor het afscheid van Afke hem niet veel doet, en Jannetje hoort hem zeggen: ‘Afke, ik heb haar goed gekend, een lieve meid. Huishoudster hier, huishoudster daar... Nee, Afke had het niet begrepen op mannenvlees, en aan die kerels zat niet veel sjeuigheid.’

‘Wie zal het zeggen,’ merkt Rinus luchtig op. ‘Je kijkt erop, maar niet erin.’

Kees, met heel zijn aandacht bij eigen broed, bij wijlen twee verschillende vrouwen, waardoor zijn nazaten elkander niet verstaan, eeuwig mot en onmin, haalt zijn schouders op en gaat er laconiek op in: ‘Ik zeg maar zo: niet getrouwd en geen kinderen, daarmee is ze een mooie dans